

УДК 81'42:821.161.2-1

DOI <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.10>

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *МІСЯЦЬ* У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ Ю. М. МУШКЕТИКА

Олена Ільїна

кандидат філологічних наук, доцент,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID 0000-0002-1106-6967

Web of Science Researcher ID E-8351-2016

ESljunina@gmail.com

Ключові слова: *концепт, астронім, метафора, мовосвіт, Ю. М. Мушкетик.*

У статті здійснено комплексний аналіз концепту *МІСЯЦЬ* у художньому мовосвіті Ю. М. Мушкетика як одного з ключових концептів-астронімів, що набуває символічної багатовимірності та естетичної ваги. Визначено ядерні смислові складники концепту на підставі словникових дефініцій, окреслено приядерну зону та периферійні нашарування, що виявляються в інтерпретації місяця як небесного світила, як живої істоти, зооморфного або антропоморфного персонажа, символу часу, маркера національної ідентичності та навіть матеріального предмета.

Особливу увагу приділено поетико-мовним засобам реалізації концепту – метафорам, порівнянням, персоніфікаціям, епітетам, що забезпечують формування багатозначного лінгвоментального образу, наповненого як емоційно-експресивними, так і культурно-символічними смислами. У роботі виявлено, що концепт *МІСЯЦЬ* у творах Ю. М. Мушкетика функціонує не лише як декоративний елемент пейзажу, а як семантичний центр, за допомогою якого автор моделює художній часопростір, посилює настрій сцени або підкреслює душевний стан героїв. У роботі акцентовано на здатності письменника трансформувати традиційні уявлення про небесне світило відповідно до комунікативно-прагматичних завдань художнього тексту, його ідейно-естетичних настанов та загальної інтенції твору.

Показано, як концепт *МІСЯЦЬ* набуває ознак персонажа, спостерігача, співучасника або індикатора емоційної напруги, внутрішньої драми, морального вибору. Зазначено, що за допомогою цього концепту майстер слова створює своєрідну художню космогонію, у якій відображено філософське осмислення буття, протистояння світла й темряви, добра й зла, боротьби, пам'яті, самотності та гармонії. У такий спосіб концепт постає не лише естетичною, а й аксіологічною категорією індивідуального мовного світу митця, стаючи одним із ключових маркерів його світоглядної парадигми.

LINGUAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT “MOON” IN THE TEXTS BY YU. M. MUSHKETYK

Olena Ilini

*PhD in Linguistics, Associate Professor,
V.N. Karazin Kharkiv National University*

Key words: *concept, astronym, metaphor, linguistic worldview, Yurii Mushketyk.*

The article presents a comprehensive analysis of the concept MOON in the artistic linguistic worldview of Yurii Mushketyk as one of the key astronym concepts that acquires symbolic multidimensionality and aesthetic significance. The core semantic components of the concept are defined based on dictionary definitions, and the near-core zone and peripheral layers are outlined, which are manifested in the interpretation of the moon as a celestial body, a living being, a zoomorphic or anthropomorphic figure, a symbol of time, a marker of national identity, and even as a material object.

Special attention is paid to the poetic and linguistic means of concept realization – metaphors, similes, personifications, and epithets – that shape a multifaceted linguistic and mental image, enriched with both emotionally expressive and culturally symbolic meanings. The study reveals that the concept MOON in Mushketyk's prose functions not only as a decorative element of landscape but as a semantic center through which the author constructs the artistic chronotope, intensifies the mood of a scene, or emphasizes the emotional state of the characters. The paper highlights the writer's ability to transform traditional perceptions of the celestial body in accordance with the communicative and pragmatic goals of the literary text, its ideological and aesthetic orientation, and the overall authorial intention.

It is demonstrated that the concept MOON acquires the features of a character, an observer, a participant, or an indicator of emotional tension, inner drama, and moral choice. The author creates a kind of artistic cosmogony through this concept, reflecting philosophical contemplation of existence, the opposition of light and darkness, good and evil, struggle, memory, loneliness, and harmony. Thus, the concept functions not only as an aesthetic but also as an axiological category of the author's individual linguistic worldview, becoming one of the key markers of his ideological paradigm.

Вступ. Однією з важливих ознак ідіостилі Ю. М. Мушкетика є глибока семантична на-наженість образної системи, зокрема творення лінгвоментальних образів через концепти-а-строніми, що відіграють ключову роль у формуванні художнього мовосвіту письменника. Серед таких концептів особливе місце посідає концепт МІСЯЦЬ, який не лише функціонує як традиційний символ у межах народної культури, але й набуває нового, багатовимірного змістового наповнення в межах художнього мультіверсу Ю. М. Мушкетика.

Проблематика концептуального аналізу художнього тексту посідає вагоме місце в сучасному мовознавстві та літературознавстві. У межах когнітивно-дискурсивного підходу чимало дослідників звертаються до вивчення лінгвокультурних концептів як ключових одиниць мовної картини світу, що відображають специфіку національного мислення. Концепт як одиниця культурного знання вивчається з огляду на його вербалізацію,

структуру, асоціативне поле, образну та символічну наповненість, що надає підґрунтя для комплексного аналізу художнього тексту.

В українському мовознавстві активно досліджують концепти, що реалізуються в індивідуально-авторських мовосвітах зокрема в працях К. Ю. Голобородька, О. О. Маленко, Л. О. Пустовіт, Л. О. Ставицької тощо. Однак творчість Ю. М. Мушкетика, попри її безперечну художню цінність, залишається недостатньо репрезентованою в аспекті когнітивного аналізу образної системи. Наявні студії здебільшого зосереджуються на історико-патріотичній тематиці його творів, філософсько-етичній проблематиці, жанрово-стильових особливостях. Дослідження мовно-художніх засобів творення концептів у його прозі є поодинокими й фрагментарними.

Метою статті постає вивчення особливостей мовного вираження концепту МІСЯЦЬ у текстах Ю. М. Мушкетика з визначенням ядерної, приядерної та периферійної зон та окресленням

лінгвопоетичних прийомів, якими при цьому користується майстер слова.

Матеріал та методи дослідження. Матеріалом дослідження послужили уривки з художніх текстів, написаних Ю. М. Мушкетиком, які містять слова на позначення концепту МІСЯЦЬ. Серед методів дослідження основними є метод аналізу та синтезу, описовий метод, метод семантико-стилістичного аналізу, метод контекстуального та концептуального аналізу.

Результати та обговорення. Для визначення ядерних компонентів цього концепту в українській мові звернімося до словникових значень. Так, місяць – це «1. Найближче до Землі небесне тіло, супутник Землі, що світить відображеним сонячним світлом. 2. Супутник будь-якої планети. 3. Проміжок часу, протягом якого це небесне тіло обертається навколо Землі» (СУМ, т. 4, 1972: 753). Отже, виформовуються такі смисли, як *місяць – небесне світило, місяць – супутник планети, місяць – проміжок часу*.

Художньо-семантичну сферу МІСЯЦЬ – НЕБЕСНИЙ ОБ'ЄКТ становить смисл *місяць – небесне світило*: «Вночі, при світлі неповного, на ущербі місяця козакі полізли в рів» (Мушкетик 2012а: 158), «*Місяць знову викотився на небесну оболонь*» (Мушкетик 2019а: 18). У межах цього художньо-семантичного наповнення автор часто використовує бінарну семантичну опозицію *небо (верх) – земля (низ)* за допомогою відображення місяця у воді. Так, метафора *сріблив воду* надає річці сріблястого відблиску: «*Місяць сріблив воду на річці, очерет темнів з того боку чорною смугою, біля панських містків хтось проплив на човні*» (Мушкетик 2006б: 92); часто автор використовує дієслова із семою «світло»: «*Виглянув з-за хмари місяць, висвітив воду, й вона зблиснула зловісно та погрозово*» (Мушкетик 2006б: 402).

Місяць у творчості Ю. М. Мушкетика доволі часто «олюднюється», що дає змогу говорити про сферу МІСЯЦЬ – ЖИВА ІСТОТА.

Місяць – тварина. Метафора за формою, у якій місяць має *ріжки*, та яка вказує на те, що небесне світило перебуває на ранній стадії свого циклу, уможливорює розуміння місяця як тварини: «*Місяць стримів ріжками догори, висвітив січову вулицю, комору на розі, калюжу попереду*» (Мушкетик 2006б: 400), «*Спочатку й небезпеки ніякої не було, ніч стояла темна, у воді бовтався молодий місяць, здавалося, то стирчать волячі роги*» (Мушкетик 2019а: 33), «*а над нею сходить золоторогий місяць*» (Мушкетик 2006а: 151). В останньому мікроконтексті епітет *золоторогий* підкреслює форму молодого місяця, а сема «золото» викликає асоціації з теплим, яскравим світлом, що створює відчуття казковості та краси.

Порівняння місяця зі сліпим цуцням додає образу безпорадності та невинності. Сліпе цуцня часто рухається невпевнено й натикається на різні об'єкти, що підкреслює схожість із місяцем, який ніби випадково знаходить свій шлях серед хмар: «*як тичеться в хмарах, неначе сліпе цуцня, місяць*» (Мушкетик 2012а: 158). Епітет *хижий* також дає змогу концептуалізувати місяць як тварину: «*Він плив над зубцями гір, холодний, хижий*» (Мушкетик 2006а: 20).

Сполучникове порівняння місяця з лисом додає лінгвоментальному образу небесного світила динаміки, створюючи враження, що місяць рухається плавно й невимушено, обережно, як лисиця: «*Місяць плив поміж рваним куців'ям хмар, як лис ріденьким підліском. То пірнав за білі кучугури, то виринав знову, здавалося, він скрадається до величезного чорного замку, що стримить на кручі над Сеймом*» (Мушкетик 2006а: 27).

Місяць – птах. Таку інтерпретацію зараховуємо до індивідуально-авторських потрактувань. На лінгвальному рівні вона виражена порівнянням орудного відмінку місяця з лебедем: «*Ніч була ясна, зоряна, лебедем плив понад високими вербами місяць*» (Мушкетик 2006а: 154). Лебідь традиційно асоціюється з грацією та спокоєм, тож таке порівняння надає образу місяця додаткової легкості й краси. Місяць рухається плавно, повільно, як лебідь по воді.

Місяць – людина. До персоніфікацій належать ті, де місяць здобуває можливість ходити, зазірати у вікна, дрімати, сходити тощо: «*Місяць і далі блукав понад обрієм, його заступили хмари*» (Мушкетик 2006а: 210), «*Вночі їх напалохало. Під пічню жив заєць, коли зійшов місяць, він вистрибнув на лаву й барабанив лапами по шклу*» (Мушкетик 2019б: 20).

Статичний образ місяця зумовлює виникнення дієслівної персоніфікації, у межах якої небесне світило здатне дрімати: «*місяць дрімав над лісом*» (Мушкетик 2012а: 287); освітленість приміщення передано за допомогою метафори, у межах якої небесне світило має свою волю й цікавиться тим, що відбувається в будинку: «*Місяць заглянув у вправлені в олово шибки вікна, освітив шмат білої стіни з маленьким, повішеним упоперек килимком, ікону Божої Матері з немовлям*» (Мушкетик 2006а: 34).

У рядках «*Місячний промінь блукав по хаті, висвітив рудого kota на лежанці, намацав надрізану паляницю на столі, коробку сірників біля неї*» (Мушкетик 2014: 54) місячний промінь отримує властивості живої істоти, що виражене дієсловами *блукаати, мацати*. При цьому останнє містить сему «торкатися руками або ногами», отже, тут наявний імпліцитний натяк на те, що небесне світило має кінцівки, як і людина. Таким чином,

у наведеній ілюстрації місяць мислиться як жива істота, такий лінгвоментальний образ допомагає майстру слова виокремити деталі та створити потрібну атмосферу.

У художньому мультиверсі майстра слова художньо-семантичне наповнення **місяць** – **людина** доволі часто забезпечується використанням соматизмів. Наприклад, метафора за формою зумовлює те, що місяць має обличчя, проте використання згрубілого слова **ника** замість обличчя додає грубості антропоморфному образу. Місяць має людські риси, що виглядають ворожими й страшними: «*Пітьма насувалася з усіх боків. Часом у небі хмари розходились й звідти виглядала зловісна ника місяця*» (Мушкетик 2019b: 86). Посилює образ тривожності й епітет **зловісна**. Контраст між світлом та темрявою – хмарами та місяцем – також посилює напругу, адже в уривку йдеться про те, що Павло (персонаж із роману «Дорога в безвість») переживає за свою кохану, яка, як він думає, випадково втопилася в річці.

Подібні інтенції простежуємо й у рядках, де місяць названо **людською мордою**: «*Стояла світла-світла ніч. Величезна пательня місяця, схожа на людську морду, горіла в єдиній шибі вікна*» (Мушкетик 2019a: 24).

Надаючи місяцю людських рис, Ю. М. Мушкетик створює не надто приємний образ, зокрема використання лексем **бридливо** та **кривив** із семами «відраза» надає концепту негативної емоційної забарвленості: «*місяць бридливо кривив у небі бліду пик*» (Мушкетик 2012a: 300).

Схожі інтенції має лінгвоментальний образ місяця й в такому мікроконтексті: «*Те місячне кружало було велике-превелике, здавалося живим, велетенською мордою, котра дивиться й бачить, думає і знає щось невідоме людям*» (Мушкетик 2012a: 3). Епітет **велике-превелике** підкреслює розмір небесного світила та створює враження величчя та вражаючого масштабу. Використання пейоративу **морда** надає місяцю, з одного боку, антропоморфічних якостей, а з іншого, – певної грубості та звірячих рис.

Натомість у рядках «*Місяць байдуже дивився крізь прив'яле листя в'язів і кленів*» (Мушкетик 2019b: 76) персоніфікований образ місяця, який у дієслівній метафорі здобуває можливість дивитися на довкілля, створює атмосферу меланхолії та відчуття самотності за допомогою прислівника **байдуже**, що також наділяє місяць людськими почуттями, однак це байдужість – відсутність емоцій та зацікавленості, що, у свою чергу, посилює дистанційованість та холодність.

Цікавий образ небесного світила запропоновано в романі «Гайдамаки»: «*Зорив у вишині місяць, блідий, холодний, немов висічений з криги*» (Мушкетик 1987: 412). Персоніфікація,

виражена дієсловом **зорив** (дивився, спостерігав), робить місяць активним свідком, що мовчки спостерігає за подіями на землі. Епітети **блідий** та **холодний**, а також порівняння **висічений з криги** експлікують ідею холодного, тусклого світла.

Метафору за формою та кольором покладено в зіставленні повного місяця з лисиною: «*У віконній шибі засвітив лисиною місяць, хмари напливали на нього, й тоді в хаті ставало темно, як у льосі, він вияснювався – здавалося ворочає головою, струшує їх із себе – ставало видно скрипку на стіні*» (Мушкетик 2019a: 56). Дієслівна метафора **ворочає головою** наділяє небесне світило здатністю рухатися як людина та передає динаміку небозводу.

«Олюдноватися» місяць може й у дієслівних метафорах, де здобуває можливість виконувати певні дії: «*Серп місяця жав небесну оболонь, кидаючи бліді відсвіти на землю*» (Мушкетик 2019b: 35). Тут місяць описано як серп, що є метафорою за формою місяця на ранніх стадіях циклу. Також цей факт викликає асоціацію з аграрною символікою, пов'язаною зі збором урожаю. Персоніфікація, де місяць ніби збирає, ріже небесну оболонь, створює динамічний опис руху небесного світила по небозводу, а епітет **бліді** вказує на м'якість та неясність світла. Подібні інтенції простежуємо й в такому мікроконтексті: «*Золотою пшеницею сяли зорі, і кривий серп місяця вижинав їх од обрію*» (Мушкетик 2006a: 196).

Здатність води відбивати об'єкти зумовлює виникнення метафори **місяць купається**: «*«місяць купався у воді, вечір був м'який і лагідний»*» (Мушкетик 2006a: 288).

Рідше для створення художньо-семантичного наповнення **місяць** – **людина** Ю. М. Мушкетик апелює до епітетів, що описують почуття: «*Надворі видно, неначе удень, повний веселий місяць світив з-понад дерев*» (Мушкетик 2012a: 264), «*Місяць байдуже дивився крізь прив'яле листя в'язів і кленів. <...>. А місяць вражав його байдужістю, скільки то він наслухався всього від людей. Якби переймався їхніми лихами, впаби з неба*» (Мушкетик 2019b: 76). Метафора **байдуже дивився** додає небесному світилу людських рис, показуючи його як стороннього спостерігача, який хоча і є свідком людських страждань та несправедливості, проте не може собі дозволити емоційно перейматися ними, інакше **впаби з неба**. У цьому уривку можна простежити філософську думку про те, що природні явища, космічні тіла існують поза межами людських проблем, вони функціонують за своїми законами.

Епітет **безкровний** описує місяць як живий організм, а дієслівна метафора **заховався** доповнює образ: «*А опівночі, коли вичахлий, безкровний місяць заховався у хмарах*» (Мушкетик

2006b: 269). Ці мовні засоби створюють образ слабого місячного саява, тусклого, виснаженого місяця.

Місяць – король. Олюднюється місяць і завдяки тому, що наділений властивістю носити корону: «Світлив крізь туман місяць у короні» (Мушкетик 2012а: 140). Такий лінгвоментальний образ виникає на основі зорових вражень від ореолу світла навколо місяця, що створює враження його царственної величності.

Художньо-семантична сфера МІСЯЦЬ – ЧАС репрезентована так.

Місяць – час. Дуже чітко про місячний цикл сказано в такому мікроконтексті: «Сірко через його голову бачив важку, мовби притверділу воду чортотлицького озерища й блідий пруг місяця, що падав у пожухлі очерети плавнів. Там він загубитися й зійде вже аж через місяць ясним одкованим серпом» (Мушкетик 2006а: 45). Місяць, який зараз зображено за допомогою епітетів *блідий* і *слабкий* та ще й за допомогою іменника *пруг*, через місяць стане *ясним* і *повним*, що передано за допомогою порівняння *одкованим серпом*.

Художньо-семантична сфера МІСЯЦЬ – ПРЕДМЕТИ ПОБУТУ в художньому мультиверсі Ю. М. Мушкетика є доволі розмаїтою й досягається в мові творів завдяки прийому «оречевлення». Здебільшого в основу покладено метафору за формою – повний місяць викликає асоціації з круглими предметами.

Місяць – колесо. Найбільш усталеним є зіставлення місяця та колеса: «Поспішали – місячне колесо вже черкало ободом по кручі» (Мушкетик 2012а: «...Місяць котився в небі поміж кучерявих хмаринок, як млинове колесо згори» (Мушкетик 2014: 54). Порівняння, виражене орудним відмінком, у мікроконтексті «Місяць одірвався од шпиль, колесом покотився по Замковій горі» (Мушкетик 2006b: 26) створює зрозумілий візуальний образ та додає динаміки.

Місяць – предмети побуту. Проте в мультиверсі автора можна натрапити й на зовсім нетрадиційні порівняння. Наприклад, метафорично місяць зіставлено з пательнею за допомогою прикметника *місячна*: «З-за хмари викотилася місячна пательня, зеленаво-бліда, вияснена до блиску, на якій брат виважував на вилах брата в даремний пострах усім іншим братам» (Мушкетик 2012а: 5).

Живий і динамічний образ неба створено в рядках: «По вицахлому опівнічному небу, гнані тяжким верховим вітром, мчали довгі, схожі на химерні рибини, хмари, й кругла діжа місяця то ховалася за них, то знову викочувалась на небесну оболонь» (Мушкетик 2012а: 3). Митець використовує метафору *діжа місяця* для передачі розміру небесного світила, адже слово *діжа* містить

сему «великий за розміром»: «...та ще й місяць, як діжа» (Мушкетик 2019а: 24). Такі ж інтенції покладено й в основу сполучникового порівняння місяця з днищем у бочці – воно допомагає створити чіткий та зрозумілий зоровий образ небесного світила, підкреслює форму та надає конкретики: «Вже викотився з очеретів круглий, як днище в бочці, місяць, вже доспівали останньої пісні голоколінчики» (Мушкетик 2006b: 344).

Фазу місяця, його неповноту передано за допомогою сполучникового порівняння з недокованою підковою: «місяць був на ущербі, він скотився за верби й мрів між ними, наче недокована підкова» (Мушкетик 2006а: 44).

Сполучникове порівняння *наче срібне стремено* додає місяцю благородства й краси, підкреслюючи його блиск і форму: «Місяць гойдався над обрієм, наче срібне стремено» (Мушкетик 2006а: 168). Фраза *місяць гойдався* є метафорою, яка передає м'який рух місяця, додаючи небозводу динамічності.

Місяць – зброя. Часто, створюючи такі несподівані образи, Ю. М. Мушкетик використовує епітетну сполуку *вияснена до блиску, начищений до блиску*, утверджуючи сему «блиск»: «Місяць горів, як начищений до блиску круглий щит» (Мушкетик 2006а: 20). Цій же меті підпорядковано епітет *розжарене ядро*: «Гнані вітром, в небі пливли рвані хмари, схожий на розжарене велике чавунне ядро місяць то ховався за них, то виривав знову» (Мушкетик 2006а: 309). Прикметник *чавунне ядро* передає конотацію небезпеки та міцності, величності, тому такий опис викликає двоякі почуття: тривоги та захоплення водночас.

Метафору за формою покладено в основу порівняння місяця з мечем: «Серпик місяця, як перебитий меч» (Мушкетик 2019с: 80). Серпик місяця має вигнуту форму, яка нагадує лезо меча. Однак замість повного меча, автор описує його епітетом *перебитий*, що підкреслює певну фазу небесного світила.

Місяць – гроші. Порівняння місяця з монетою зумовлене схожістю за формою та яскравістю, адже в семантичній структурі лексем *місяць* та *дукач* наявне значення «блиск»: «Місяць горів у небі, як велетенський, начищений до блиску золотий дукач» (Мушкетик 2006b: 379). Епітети *золотий, начищений до блиску* експлікують відчуття тепла, розкоші та краси.

Місяць – паляниця. Неповний місяць також викликає асоціації із хлібними виробами: «Над хатою червонів місяць, він був на ущербі й скидався на паляницю з відтятим окрайцем» (Мушкетик 2006а: 372). Порівняння місяця з палянницею, що виражене за допомогою дієслова *скидався*, викликає асоціації з традиційним сільським життям, а доповнення *з відтятим*

окрайцем підкреслює часткову повноту небесного світила.

Місяць – кований предмет. На розуміння місяця як рукотворного об'єкта натрапляємо в такій ілюстрації: «*Великий, важкий, кований міддю місяць, що був сховався у вербах, викотився на небесну оболонь, його жовто-зелене світло залляло Січ, річку, висвітлює постаті козаків на колодах й самотню незрушну постать*» (Мушкетик 2006а: 291). Метафора *кований міддю*, з одного боку, передає колірні ознаки, а з іншого боку, підкреслює, що місяць створений руками майстра. При цьому мідь як матеріал викликає стійкі асоціації зі старовиною, що додає історичному роману «Яса», із якого взято приклад, більшої достовірності та глибини. Епітети *великий, важкий* передають розмір і вагу місяця, увиразнюючи його величність та роблячи концепт більш монументальним.

Художньо-семантичне наповнення *кований предмет* створює відчуття, що місяць є продуктом людської праці й майстерності, що робить образ більш осяжним і конкретним. Характеристика, пов'язана з металом, створює відчуття міцності, твердості й довговічності, а епітет *яра* додає візуальному образу насиченості: «*Викуваний з ярої міді місяць викотився на саму середину неба; здавалося, його можна дістати списом, можна гукнути й пострахати чоловіка, який тримає на вилах рідного брата: схаменися, побійся Бога і самого себе*» (Мушкетик 2006б: 363). У цих рядках наявна також гіпербола – *здавалося, його можна дістати списом*. Вона натякає на близькість місяця, створюючи враження, що небесне світило поряд, що його можна досягти зброєю й зупинити братовбивство. Таким чином, концепт МІСЯЦЬ у цьому уривку є дуже багатограним і затримує важливі філософські проблеми: чи можна виправити те, що вже сталося; чи можуть зникнути міжусобиці тощо. Проте вставне слово *здавалося* імплікує непевність і, можливо, невідворотність нещастя.

Місяць – національна ідентичність. Відомо, що козаки місяць називали козацьким сонцем. Відтак дуже багатограний лінгвоментальний образ віднаходимо в рядках: «*Козацьке сонце сходить у москалів, а заходить у турків, і щоб не загубилося, турки приковують його до шпилів мінаретів, але воно знову одривається і тікає в козацький край*» (Мушкетик 2012б: 169). У цьому уривку *козацьке сонце* є метафорою, що відображає важливі аспекти козацького життя. Місяць, названий *козацьким сонцем*, символізує нічне світло, що було життєво важливим для козаків під час нічних походів. Також

у наведеній ілюстрації наявна асоціація з турецькою культурою, де місяць є символом ісламської релігії й турецької державності. Згадка лексем на позначення народів – *москалі, турки* – передає історичний контекст боротьби за вплив над українськими землями. Метафора *приковують його до шпилів мінаретів* (на шпильях мінаретів часто можна побачити символ півмісяця, який є традиційним елементом ісламської архітектури й символом ісламу загалом) посилює прагнення Османською імперією утримати й контролювати козаків, але контраст між цим та фразою *воно знову одривається і тікає в козацький край* підкреслює боротьбу за свободу й незалежність. Отже, у наведених рядках використано потужні лінгвопоетичні прийоми для створення багатозначного й емоційно насиченого образу місяця. Метафори, уособлення й контраст допомагають передати ідею нестабільності впливу, постійної боротьби за свободу та козацьку непокірність. Цей образ стає яскравим символом козацького духу й культурної взаємодії з іншими народами, такими як москалі й турки.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що концепт МІСЯЦЬ у художньому мовосвіті Ю. М. Мушкетика є одним із багатовимірних лінгвокультурних утворень, яке поєднує в собі риси природного феномену, символу часу, простору, буття, антропоморфного персонажа, а також предметного образу, пов'язаного з побутом і культурними традиціями. Концепт представлений у структурі тексту через складну семантичну організацію, яка охоплює ядерну зону (*місяць – небесне світило*), приядерні смисли (*місяць – жива істота, персонаж*) і периферійні нашарування (*місяць – предмет, символ, знакова одиниця національного світогляду*).

З'ясовано, що ключову роль у формуванні лінгвоментального образу відіграють поетико-мовні засоби: метафора за формою й кольором, персоніфікація, порівняння, соматизми, епітети з виразним емоційно-оцінним навантаженням. Завдяки цим засобам місяць у текстах письменника набуває ознак суб'єкта спостереження, співпереживання або осмислення, функціонуючи як активний елемент комунікативного простору.

Таким чином, концепт МІСЯЦЬ постає як складна вербалізована одиниця художнього дискурсу, яка акумулює індивідуально-авторське бачення світу й естетичну програму письменника.

До перспектив дослідження відносимо можливість вивчення мовної репрезентації інших концептів у художньому мовосвіті письменника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голобородько, К. Ю. (2010). *Ідіостиль Олександра Олеся: лінгвокогнітивна інтерпретація* (Монографія). Харків: Харківське історико-філологічне товариство. 528 с.
2. Маленко, О. О. (2004). *Лінгвопоетика Всесвіту в українському художньому тексті: еволюція смислів* (Монографія). Харків: Основа. 184 с.
3. Мушкетик, Ю. М. (2019а). *Плацдарм. Жорстоке милосердя*. Харків: Фоліо. 409 с.
4. Мушкетик, Ю. М. (2019б). *Дорога в безвість*. Харків: Фоліо. 156 с.
5. Мушкетик, Ю. М. (2019с). *Іду на Ви*. Харків: Фоліо. 188 с.
6. Мушкетик, Ю. М. (2012а). *На брата брат*. Харків: Фоліо. 317 с.
7. Мушкетик, Ю. М. (2012б). *Останній гетьман. Погоня*. Харків: Фоліо. 374 с.
8. Мушкетик, Ю. М. (2014). *Час звіра*. Київ: Ярославів Вал. 2014. 456 с.
9. Мушкетик, Ю. М. (1987). *Твори в 5 т. (Т. 1: Смерть Сократа. Суд над Сенекою. Гайдамаки. Жовтий цвіт кульбаби)*. Київ: Дніпро. 608 с.
10. Мушкетик, Ю. М. (2006а). *Яса* (Т. 1, Розд. 1–17). Харків: Фоліо. 414 с.
11. Мушкетик, Ю. М. (2006б). *Яса* (Т. 2, Розд. 18–33). Харків: Фоліо. 415 с.
12. Пустовіт, Л. О. (2009). *Словник української поезії другої половини ХХ століття: семантико-функціональний аспект* (Монографія; Упоряд. В. І. Матюша, П. А. Матюша, І. Л. Михно). Київ: Рідна мова. 243 с.
13. Словник української мови: в 11 т. (1972). (Т. 4: І-М). Голов. ред. І. К. Білодід. Київ: Наукова думка. 840 с.
14. Ставицька, Л. О. (2009). Про термін ідіолект. *Українська мова*, 4, 3–17.

Отримано: 26.03.2025

Прийнято: 18.04.2025